

УДК 69.003:338

Оскома О.В.*асистент кафедри фінансів і маркетингу
Придніпровської державної академії будівництва та архітектури***Колосова А.Р.***студентка
Придніпровської державної академії будівництва та архітектури***Засікан К.О.***студентка
Придніпровської державної академії будівництва та архітектури*

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

ANALYSIS OF SITUATION AND TRENDS OF DEVELOPMENT THE BUILDING INDUSTRY OF UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто питання сучасного стану будівельної галузі України, окреслено основні фактори, що впливають на динаміку розвитку будівництва. Виконано аналіз будівельної галузі та її діяльності за останні роки. Для цього було проведено огляд будівельного комплексу України, його розвитку, проблем та перспектив будівництва, порівнюється стан будівництва та будівельних підприємств за поточний та попередні періоди. Запропоновано шляхи покращення будівельної галузі та стану економіки будівельних підприємств.

Ключові слова: будівельна галузь, будівельні підприємства, показники будівельної галузі, проблеми будівництва, інвестиції.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены вопросы современного состояния строительной отрасли Украины, выделены основные факторы, которые влияют на динамику развития строительства. Выполнен анализ строительной отрасли и ее деятельности за последние годы. Для этого был проведен обзор строительного комплекса Украины, его развития, проблем и перспектив строительства, сравнивается состояние строительной отрасли и строительных предприятий за текущий и предыдущие периоды. Предложены пути улучшения строительной отрасли и состояния экономики строительных предприятий.

Ключевые слова: строительная отрасль, строительные предприятия, показатели строительной отрасли, проблемы строительства.

ANNOTATION

The questions of the current situation in building industry of Ukraine are considered in the article, basic factors that influence on the dynamics of building development are outlined. The analysis of building industry and its activity in recent year is carried out. For this purpose the review of building complex in Ukraine was conducted. Development, problems and prospects of building, the modern and past condition of building and building enterprises are compared. The ways of improvement of building industry and economical conditions of building enterprises are offered.

Keywords: building industry, building enterprises, indexes of building branch, problems of building, investment.

Постановка проблеми. Будівельна галузь є однією з найважливіших галузей національного господарства, від якої залежить ефективність функціонування всієї системи господарювання країни. Економічний ефект від розвитку цієї галузі полягає у мультиплікативному ефекті коштів, вкладених у будівництво [1, с. 4].

В свою чергу будівельна галузь забезпечує населення не тільки житлом, а і робочими місцями, інженерними спорудами, а також є і споживачем продукції інших галузей національного господарства, що сприяє розвитку підприємств, які безпосередньо займаються збутом будівельних матеріалів та наданням спеціалізованих будівельних послуг.

Сьогодні будівельний ринок України переживає не найкращі часи. Однак існує кілька факторів, яких не було за попередньої кризи, а саме: зміна влади в Україні (дострокові президентські та парламентські вибори), анексія Криму та військові дії на сході країни. Все це значно погіршує ситуацію в економіці держави в цілому та не може не впливати на будівельну сферу.

Складна ситуація спостерігається майже у всіх сегментах будівельного ринку, що стримує інвесторів та примушує їх скорочувати фінансування проектів на різних етапах реалізації та відмовлятися від проектів, які ще знаходяться на передінвестиційній стадії. Виходячи з цього виникає потреба вивчення ситуації для розуміння повноти проблеми управління будівельними підприємствами [14, с. 54]. Саме тому необхідно розвивати будівельну галузь, підвищувати її показники та забезпечувати усі необхідні для її розвитку умови. Розвиток будівельної галузі неминуче викликає економічне зростання у країні та розв'язання багатьох соціальних проблем. Тому дослідження стану будівництва в Україні є актуальним в усі часи.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Будівельна галузь є однією з найважливіших галузей в розвитку національної економіки, оскільки саме від неї залежить розвиток багатьох інших галузей, які тісно взаємопов'язані. Публікацій, в яких аналізується стан будівельної галузі України, досить багато, але недостатньо представлений комплексний аналіз макросередовища щодо можливостей реалізації буді-

вельних проектів та управління діяльністю будівельних підприємств.

Постановка завдання. Метою цього дослідження є аналіз будівельної галузі та її діяльності за останні роки. Для цього було проведено огляд будівельного комплексу України, його розвиток, проблеми та перспективи будівництва, порівнюється стан будівництва та будівельних підприємств за поточний та попередні періоди. Запропоновано шляхи покращення стану економіки будівельних підприємств.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Питання, пов'язані з розвитком будівельної галузі, знайшли відображення в роботах: Токаревої О.В., Крикуна К.В., Рогожина П.С., Гойко А.Ф. та ін. Проблематиці функціонування та розвитку підприємств будівельної галузі присвячені роботи багатьох науковців: Асаула А.М., Верхоглядкової Н.І., Вечерова В.Т., Дружиніна А.В., Залуніна В.Ф., Іванілова О.С., Калугіна Ю.Б., Конащука В.Л., Млодецького В.Р., Опекунова В.О., Орловської Ю.В., Полякова І.С., Радкевича А.В., Симіонова Ю.Ф., Торкатюка В.І., Тяна Р.Б., Цуцаєва О.Т., Шутенка Л.М. та ін.

Викладення основного матеріалу дослідження. Рівень розвитку будівництва говорить про економічний розвиток країни та рівень життя її населення. Будівництво за рядом ознак значно відрізняється від інших галузей національного господарства. Ця галузь характеризується різноманітною структурою підприємств будівельних організацій і підприємств, високим рівнем їх спеціалізації та кооперації. Вона є однією з найбільш високо монополізованих галузей у структурі національного господарства України. За обсягом продукції, що виробляється, та кількістю зайнятих працівників галузь будівництва займає майже десяту частину ВВП України.

В умовах ринку будівництво, як і всі галузі виробничої сфери, набуває нового економічного змісту, пов'язаного з вільним рухом капіталу та вільною діяльністю кожного об'єкта власності. На зміну вертикальним галузевим зв'язкам, що переважали в адміністративно-плановій економіці, приходять горизонтальні зв'язки інвесторів. Тому будівництво як економічний процес являє собою безперервну інвестиційну діяльність власників капіталу протягом життєвих циклів будинків або споруд, у зведення яких цей капітал був вкладений [4, с. 35].

Будівельна галузь України є стратегічно важливою в розвитку національної економіки, адже є однією з найбільш бюджетоутворюючих, а також визначальною в розвитку інших галузей та розвитку соціальної інфраструктури країни.

На сьогоднішній день вітчизняна будівельна галузь входить у стадію глибокої рецесії. Війна та девальвація роблять фінансово-економічну кризу особливо болючою для більшості підприємств будівельної галузі. Обсяги виконаних робіт на будівельному ринку скоротилися

більш ніж у два рази. Згідно з даними офіційної статистики, в Україні зафіксовано, що у 2014 р. підприємствами України виконано будівельних робіт на суму 50,2 млрд. грн. Індекс будівельної продукції у 2014 р. порівняно з 2013 р. становив 78,3%. Нове будівництво, реконструкція та технічне переозброєння склали 82,4% від загального обсягу виконаних будівельних робіт, капітальний і поточний ремонт – 10,2% та 7,4% відповідно [1, с. 5].

Основною проблемою розвитку будівництва залишається збільшення собівартості робіт через подорожчання основних складових будівництва. З метою підтримки рівня рентабельності будівельні компанії вимушені підвищувати вартість робіт та послуг, що в результаті негативно впливає на динаміку попиту з боку замовників (інвесторів).

Збитковість будівництва зменшує його інвестиційну привабливість. У 2013 році кількість збиткових компаній перевищувала 55% від загальної кількості підприємств галузі. Повільне зростання довгострокового кредитування також обмежувало можливості для нарощування фінансування інвестиційних проектів. Скорочення обсягів наданих позик громадянам і не фінансовим корпораціям на придбання, будівництво та реконструкцію об'єктів істотно знижувало попит на них.

Несприятлива сучасна економічна ситуація негативно позначилася на фінансовому стані підприємств і організацій будівельної галузі. Середнє значення частки збиткових підприємств у загальній кількості будівельних організацій за останні роки склало більше 35%, тобто більше третини всіх підприємств галузі є нерентабельними. Така збитковість на сьогоднішній день пов'язана з високим рівнем витрат на будівельно-монтажні роботи, низькою окупністю техніки й інвестиційних проектів. Ще одним важливим фактором, який зумовив збитковість будівельної галузі, стало різке падіння інвестиційної активності в державі.

Держава вимушена скорочувати фінансування будівельних проектів, а це означає, що місцеві бюджети не будуть мати коштів на проведення реконструкції, ремонту чи будівництво доріг, шкіл, лікарень та інших об'єктів соціального призначення. Майже зупинені будівельні роботи на території Донецької та Луганської областей, які у 2013 р. показали обсяги виконання будівельних робіт – 7 928,7 млн грн та 1 656,7 млн грн відповідно. Країна тимчасово втратила Крим і не враховує показники Автономної республіки Крим, яка давала 2 173,9 млн грн будівельного виробництва у 2013 р. Крім того, також втрачені певні перспективи для розвитку будівельної галузі за рахунок розвитку інфраструктури узбережжя Чорного моря [14, с. 55].

Загальна кількість будівельних підприємств України сьогодні становить 88,737 тис. одиниць, з них великі та середні – 3,6 тис. , тобто в

основному будівельна галузь України представлена малими підприємствами. Згідно з даними Державної служби статистики України, у державній формі власності перебувають лише 6,2% будівельних підприємств і організацій, більша ж їх частка функціонує на засадах організаційної самостійності. Тому на сьогоднішній день можна сказати, що в будівельній галузі своєчасно й послідовно здійснено роздержавлення та розукрупнення підприємств-монополістів, що сприяло створенню конкурентного середовища, зміні принципів побудови взаємовідносин учасників інвестиційного процесу [6].

Більшість підприємств мають проблеми, пов'язані із втратою фінансової стійкості. Таким підприємствам потрібно збільшувати розмір обігових коштів, підвищувати свою інноваційну активність, збільшення якої сприятиме додатковому залученню клієнтів, та зростанню інвестиційної привабливості підприємства для кредиторів.

У структурі валової доданої вартості будівельна галузь України має в середньому 2,2% від ВВП країни (табл. 1), і, на жаль, це незначний показник. При загальному щорічному зростанні ВВП відсоток будівельного виробництва знижується, тобто будівництво поступово втрачає свою частку в економіці України [14, с. 55].

За даними Державної служби статистики України обсяги виконаних будівельних робіт значно скоротились у 2009 р., що пояснюється причинами глобальної кризи. Починаючи з 2010 р. ринок стабілізується і нарощує обсяги, однак рівня 2008 р. ці цифри так і не досягли.

У зв'язку з цим доцільним є аналіз основних показників діяльності підприємств будівельної галузі (табл. 2).

На сьогодні сучасна будівельна галузь має таку тенденцію – у січні–липні 2015р. підприємствами країни виконано будівельних робіт на суму 24,9 млрд.грн. Індекс будівельної продукції у січні–липні 2015р. порівняно з відповідним періодом попереднього року становив 73,3%.

Будівництво будівель скоротилось на 20,9%, у т.ч. житлових і нежитлових – на 6,6% та 33,7% відповідно. Будівництво інженерних споруд зменшилося на 32,3%.

Нове будівництво, реконструкція та технічне переозброєння склали 83,2% від загального обсягу виконаних будівельних робіт, капітальний і поточний ремонт – 8,7% та 8,1% відповідно [9].

Аналіз діяльності підприємств будівельної галузі показав, що за усіма показниками в 2008-2009 рр. спостерігався спад, за виключенням основних засобів (у 2008-2009 рр. цей показник мав тенденцію до стабілізації), в 2009-2010 рр. – зростання інших показників. Найбільша доля збиткових будівельних підприємств спостерігалася в 2010 р., що свідчить про збереження впливу негативних тенденцій економічного спаду. В цілому можна відмітити, що коефіцієнти зростання в 2010-2011 рр. невеликі, а отже, зберігаються негативні тенденції діяльності будівельних підприємств.

Дивлячись на дані попередніх років бачимо, що в 2012 році будівельних робіт було зроблено

Таблиця 1

Показники будівельної галузі України

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ВВП в фактичних цінах по будівельній галузі, млн.грн.	35366	39575	39049	36902	34979 (без урахування тимчасово окупованої АРК)	14923 (за 2 квартали, без урахування тимчасово окупованої АРК)
Відсоток будівництва у ВВП, %	3,28	3,04	2,78	2,52	2,23	1,83
Оплата праці найнятих працівників по будівельній галузі, середньомісячна (у розрахунку на одного штатного працівника, грн.)	1777	2294	2543	2727	2860	3034

Таблиця 2

Основні показники діяльності будівельних підприємств України за 2011-2015 рр.

Показник	Рік				
	2011	2012	2013	2014	2015 (січень–червень)
Обсяг виконання будівельних робіт (млрд.грн.)	60,5	62,3	58,9	50,2	24,9
Індекс будівельної продукції порівняно з попереднім роком (%)	85,7	86,2	85,5	78,3	73,3
Зміна обсягів будівництва порівняно з попереднім періодом (%)	-	-16,5	-9,3	-22,3	-20,9
Частка нового будівництва, реконструкції та технічного переозброєння від загального обсягу виконаних будівельних робіт (%)	78,4	79,6	81,4	82,4	83,2
Частка капітального ремонту від загального обсягу виконаних будівельних робіт (%)	12,5	13,7	11,2	10,2	8,7
Частка поточного ремонту від загального обсягу виконаних будівельних робіт (%)	7,1	6,7	7,4	7,4	8,1
Частка загального обсягу будівництва виконана підприємствами 6 регіонів країни (%)	40	62,6	61,0	63,4	64,0

більше, ніж за поточний період, та індекс будівельної продукції, а також частка капітального ремонту, були найбільші. Так як в поточному періоді частка загального обсягу будівництва та частка нового будівництва більша, ніж в попередньому, то ми спостерігаємо тенденцію зростання будівельних робіт.

В цілому, загальна тенденція знижується (у 2015 р. в порівнянні з 2014 р. відбулося скорочення будівництва нежитлових будівель на 40,6%, будівництва інженерних споруд – 38,5% та будівництва житлових будівель – 5%), що обумовлено нестабільним економічним середовищем та нераціональним використанням потенціалу будівельних підприємств.

Ці тенденції свідчать про те, що до сих пір відчувається вплив фінансово-економічної кризи на будівництво. Видається доцільним пошук шляхів виходу будівельної галузі з кризового стану.

Висновки. Таким чином, пропозиції щодо покращення будівельної галузі України повинні включати:

- модернізацію та розвиток будівельної інфраструктури;
- розширення збуту будівельної продукції на внутрішньому та зовнішніх ринках України;
- розвиток вітчизняних державних та приватних програм інвестиційної підтримки будівництва;
- стимулювання після продажного обслуговування і сервісу будівельних послуг;
- впровадження передових інноваційних технологій у будівництво;
- партнерство влади та бізнесу будівельної галузі як форма довгострокової взаємодії сторін.

Отже, головна проблема будівельної галузі України – формування позабюджетних інвестицій. Таким чином, для підвищення ефективності діяльності в даній галузі необхідно більше уваги приділяти стратегії збільшення обсягів фінансування (шляхом залучення вітчизняних та іноземних інвесторів), а також стратегії врахування якості будівництва та якості будівельних матеріалів.

У роботі [15, с. 46] відмічено, що будівельним підприємствам необхідно будувати ефективні взаємовідносини з такими суб'єктами як банки, науково-дослідні центри, транспортно-логістичні і страхові компанії, інформаційні органи та ін. підприємства. Особливістю підприємств будівельної галузі є те, що вони дуже чутливі до чинників макроекономічного середовища. Саме тому, основним завданням для забезпечення ефективності функціонування будівництва в цілому є мінімізація негативного впливу зовнішнього середовища за допомогою стратегічного управління. Для зростання виробництва необхідно дотримуватися наступних принципів: ефективно використання усіх видів ресурсів підприємств, контроль за діяльністю замовників і

обґрунтування кошторисної вартості об'єктів, що будуються, зведення до мінімуму числа об'єктів, що одночасно будуються. В зв'язку з цим будівельним підприємствам необхідно об'єктивно визначати свою конкурентну позицію, виявляти ключові зовнішні чинники, що впливають на обсяги виробництва, створювати нові конкурентні переваги. В результаті, вихід з кризового стану будівельної галузі можливий тільки шляхом поєднання ефективних регулюючих заходів з боку держави і стратегічно продуманої діяльності будівельних підприємств.

Також в Україні проблемним залишилося питання щодо мікросередовища будівельної галузі, а саме можливостей реалізації будівельних проектів та управління діяльністю будівельних підприємств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Стан та перспективи розвитку будівельної галузі України / В.В. Биба, В.С. Гаташ // 36. наук. праць (галузеве машинобудування, будівництво). – Полтава: ПолтНТУ, 2013. – Вип. 4 (39). Том 2. – С. 3–9.
2. Науково-практичний коментар господарського кодексу України [Текст] / В.С. Щербина; ред. Г.Л. Знаменський. – 2-ге вид., Перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 720 с.
3. Бад'їн Г.М., Стебаков В.В. Довідник будівельника. – Мінськ: АСВ, 2007. – 336 с.
4. Симоненко В.К. Інвестиційна політика: регіональний аспект // Економіка України. – 1996. – № 4. – С. 33-38.
5. <http://www.paua.com.ua/referats/view/7420/>
6. Крисько Ж.Л. Аналіз середовища реструктуризації підприємств будівельної галузі / Ж. Л. Крисько // Економічний аналіз. – 2012. – № 10 (4). – С. 203–206.
7. Дяченко О.В. SWOT-аналіз будівельного комплексу України / Управління розвитком. – 2013. – № 18 (158). – С. 52–54.
8. Бум, который треснул // Зеркало недели. – 2008. – № 42 (721). – С. 9.
9. Офіційний сайт Державного служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
10. Публікація документів Державної Служби Статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.org.
11. Новости недвижимости Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.biznews.com.ua/наибільші-будівельні-компанії/>
12. Строительный учет. «Антикризисный» закон для строительной отрасли [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://msu.com.ua/novoe/antikrizisnuy-zakon-dlja-stroitelnoy-otrasli.html>
13. Строительный рынок Украины 2012-2013. Динамика. Тенденции. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mizol.ua/news/post/78-Stroitelnyy-rynok-Ukrainy-2012-2013.-Dinamika.-Tendencii.->
14. Особливості управління будівельними проектами в нестабільній економічній ситуації в Україні / Кальніченко О.В., Чернова М.Л. // Управління розвитком складних систем. – 2015. – № 22. – С. 54-59.
15. Бабаев В.Н. Тенденции развития строительной отрасли Украины / Коммунальное хозяйство міст: Науково-технічний збірник. – 2012. – № 108. – С. 42-47.